

A magyar televíziózás 50 évvel ezelőtti indulásának emlékei

TORMÁSI GYÖRGY

Antenna Hungária Zrt.
tormasig@ahrt.hu

„Délelőtt írok, estefelé a televízió elé ülök. Egy éve leptek meg velem a lányaim, azóta – mint ismerőseim kissé meghökkenve hallják – a televízió nézés ha nem is szenvedélyemmé, de mindennapi mulatsággommá vált.

Mentségemül azt szoktam fölhozni, hogy nem a műsor, hanem a találmány az, ami megigézett.”

Németh László a Magyar Televízióban, 1968. május 31-én

„A televíziózás történetének legjelentősebb technikai vívmánya minden kétséget kizáróan a power-off gomb.”

Élet és Irodalom, 1997. május 2.

1. Bevezetés

Az 1950-es évek végén adásszünetben együtt mentek kávézni a Széchenyi-hegyen a Hargita-„stúdióban” és az „adóban” dolgozó bemondók, szerkesztők, operatőrök, rendezők és az adót működtető mérnökök és technikusok. Ez az „őstelevíziós” helyzet néhány év alatt egyre jobban kétfelé vált. Külön vállalati szervezetben dolgozott a stúdió oldal, megtartva a stúdiótechnikát működtető technikai szakembereket (Magyar Televízió). Másik szervezetben dolgoztak az adóberendezést – később adóberendezéseket – telepítő és üzemeltető mérnökök és technikusok annak érdekében, hogy a televízió műsora eljusson a nézőkhöz (Rádióműszaki Hivatal).

Ez a kettéváltság a mai napig megmaradt csak a vállalatok neve változott és mindkét oldal fejlődött a saját technológiája és gazdasági lehetősége adta keretek között. A szervezeteket kereskedelmi szerződések és a működést realizáló távközlési kapcsolatok kötik össze. A távközlési kapcsolat régen koaxiális kábelt, ma mikrohullámú vagy optikai összeköttetéseket jelent, amelyeken keresztül a televíziós műsor elektronikus jele eljut a televíziós adókhoz, majd kisugározva a nézők vevőkészülékéhez.

Az eltelt 50 év alatt hatalmasat fejlődött a televíziózás technológiája, ma már digitálisként működik. Sokat változott az emberek közötti kapcsolat is, messze jutott az „őstelevíziózásra” jellemző személyes kapcsolatoktól és átalakult a szervezetek közötti kapcsolatokig.

2. Az évforduló dátumáról

A magyar televíziózás indulásának dátuma már a 40. évfordulónál is gondot okozott. 1997. április 30-án az évforduló ünnepeit 1957. május 1-hez kapcsolódóan rendezték meg.

A 40. évfordulóra kiadott könyvben [4] a következők olvashatók:

„Az indulás időpontja 1957. április 30-a, a nagy próba pedig május 1-je. Ezen a napon közvetítette a Ma-

gyar Televízió a városligeti felvonulást és a Hősök terén tartott nagygyűlést. Ezt követően a kísérleti adások rendszeres műsorszórássá alakultak át, eleinte heti 4-5 órában, majd az év végére 10 órában.”

A közvetítést a Széchenyi-hegyen telepített 1 kW kép-
teljesítményű BHG adó sugározta. A külföldről behozott televízió vevőkészülékeken kívül a hazai gyártású AT 501 típusú vevőkészülékkel lehetett a műsort nézni. A vevőkészülékek száma ekkor néhány százra becsülhető.

Az idézett forrásmunka megfogalmazása szerinti „kísérleti adások rendszeres műsorsugárzássá alakulása” a következő, 1958-as év elején valósult meg. Ehhez az eseményhez egy ünnepség és egy adminisztratív intézkedés dátuma kapcsolódik.

Az ünnepi alkalom 1958. február 22. volt, amikor is Kossa István közlekedési és postaügyi miniszter ünnepélyesen felavatta a 30 kW-os adóberendezést és az adóépületet. A tervezett üzembe helyezés, – ahogyan azt Sugár Gusztáv [2] is írja – 1957 novemberében lett volna, de a műszaki szerelés és a műsorkészítés problémái áttolták 1958-ra. A szerző könyvében 1958. január 22-ét említi az üzembe helyezés időpontjaként. 1958. február 22-ről, mint a 30/10 kW adó üzembe helyezésének dátumáról írott dokumentumok eddig nem voltak ismertek.

Az adminisztratív dátum a leghivatalosabb, legjobban meghatározott, és – ahogy ez lenni szokott – a legszár-
razabb [2]:

„1958. március 1-én szűnt meg a televízió műsor »kísérleti« jellege, ettől kezdve kellett a televíziókészülék tulajdonosoknak előfizetési díjat fizetni. A posta már 1957 nyarán tárgyalásokat folytatott illetékes szervekkel az előfizetési díj összegét illetően, végül is azt havi 50 Ft-ban állapították meg.”

A kísérleti műsorsugárzás vége egyben a televízió hivatalossá válását is jelentette, ezzel történt meg a ma is működő, hazai televíziózás „anyakönyvezése”.

Összefoglalva; 1957-1958-ban három dátum is van tehát, amelyhez a magyar televíziózás kezdete köthető.

3. A 30/10 kW televíziós adóberendezés indulásának emlékei

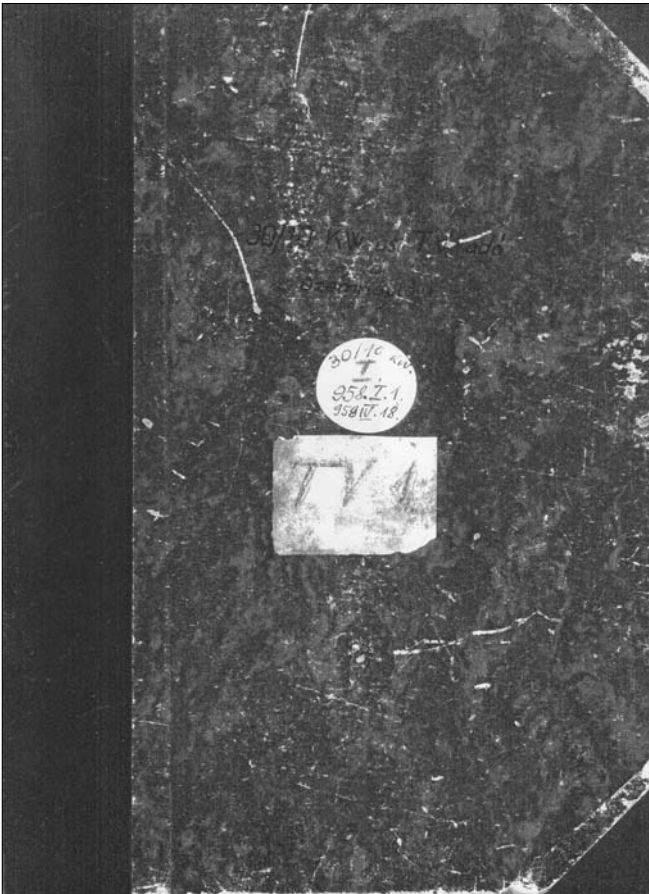
Az ötvenedik évforduló alkalmat kínált a magyar televíziózás indulásával kapcsolatos események áttekintésére. Rövid időn belül megállapítható volt, hogy kevés forrásanyag lelhető fel a televíziós műsorsugárzás indulási időszakáról.

A fellelt munkák az irodalomjegyzékben találhatóak. Elsődleges források az irodalomjegyzékben [6,8] alatti anyagok. Az 1970 előtti, vállalati eredetű források többségükben nem lelhetők fel, ezért csak másodlagos forrásokra [2,3] lehet támaszkodni. A munkák nagy része egy, vagy két lépés után ugyanabból a forrásból [1,6,8] táplálkozik.

A források legtöbbször írott dokumentumok. Értékes kivétel [4], amely a televíziós stúdiók adottságai miatt gazdag képanyagot is tartalmaz. A videó szalagon rögzített [9] forrás az „önmagát megörökítő televízió” szerencsés lehetőségeit kihasználva a 40. évforduló eseményeit, kapcsolatos dokumentumokat mutatja be.

A televízió-műsorsugárzás (televízió adóállomások) kedvezőtlenebb archiválási lehetősége (nagy méretű egységek, berendezések) és a selejtezési szabályok miatt nem sok a kezdetekről megőrzött anyag. Említésre méltó kivétel a *diósdí Rádió és Televízió Múzeum*, ahol a bővebb belső és nagy szabadterei területek lehetőségét kihasználva a tárgyi emlékek nagyobb mennyisége tárolásra és bemutatásra kerülhetett.

1. ábra

A televízió-műsorsugárzás vállalati, hivatalos, írott dokumentumai a selejtezési szabályok archiválási szempontokat nélkülöző szemlélete miatt megsemmisítésre kerültek.

A feladat széleskörűsége és nagysága miatt a kutatás a televíziózás két tevékenységi köréből csak a televízió-műsorsugárzásra és ezen belül a 30/10 kW „nagyadó” indulásának emlékeire szűkült le. Bár a vizsgált terület így is elég nagy maradt, de már az alapinformációk is elég hiányosak voltak.

Az adóberendezés működésének hivatalos megkezdéséről, működéséről és végső kikapcsolásáról nem voltak egyértelmű források. A technológián, a berendezésen túl ugyanúgy nem volt információ a budapesti televízió adóállomáson dolgozókról, munkájukról, életükről, sorsukról sem.

A nem túl gazdag eredmény miatt változatlan maradt a 30/10 kW televízió adóberendezésre vonatkozó, eddig nem ismert új források megkeresésére és megőrzésére megfogalmazott célkitűzés.

4. Az 50. évforduló alkalmából feltárt emlékek

A dokumentumok, emlékek keresésének első tevékenysége az írott anyagok áttekintése és további anyagok gyűjtése volt. Ennek eredménye a cikkvégi az Irodalomjegyzékben található.

2. ábra

Szolgálatban		Jegyzet
Idő	Név	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Hedlői László	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Somlai János	Egész napot át tartóan volt az építkezés. Az EM.23.
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Preiszl Emil	Is a tükörbe néllalatt elgátló jelzések a munkán.
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Szigeti József URH	A VII. emeleti, VI. és V. emeleti porszívósok kábeltelefon
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Loszniczka József URH	szelvényeit behelyezték a kábeltelefonokba. (Részlet: Magyar)
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Kiss József IKW-TV	A VII. emeleti magasságú szelvényekhez tartozó
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Horváth András	Magyar (15A-16A)
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Bokodi Attila	HT: 0047,5 MT: 0042,2 0036,6
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Magyar Gyula	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Horonyi Antal	
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Hedlői László	A szelvény átvezetése Magyar
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Somlai János	A magasságú szelvény átvezetése Magyar
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Szigeti József URH	
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Loszniczka József URH	A mai napon volt a 30/10 kW TV adó meggyújtása
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Kiss József IKW-TV	Fr. mérés Török - Vésztői
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Horváth András	TV FM
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Bokodi Attila	11 ⁰⁰ 49748310 Hz
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Magyar Gyula	12 ¹⁰ 49747810 Hz
8 ⁰⁰ 8 ⁰⁰	Horonyi Antal	12 30 49748010 Hz
		12 31 49748024 Hz
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Gubányi Mihály	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Antoni Károly	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Csonka Gyula	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Gálos Sándor	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Horváth Tamás	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Nagy Mihály	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Tóth Béla	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Kovács István	
8 ⁰⁰ 24 ⁰⁰	Moravsek Tibor	

Az üzemnapló

A talált dokumentumok egyik legértékesebbje a Széchenyi-hegyi TV-adóállomás üzemnaplójának első kötet (1958. január 1.–1958. április 18.) amelynek tanulmányozását az állomás mai vezetője Kalotai Géza (híradástechnikai üzemeltetési vezető, budapesti területi központ – OMK) tette lehetővé (1. ábra).

A gazdag dokumentumforrásból egyértelművé vált, hogy a 3. fejezet két dátuma közül 1958. február 22. az adóállomás üzembe helyezésének (megnyitó ünnepségnek) a dátuma.

Az üzemnaplóban 1958. február 22., szombat dátummal az alábbi olvasható:

„A mai napon volt a 30/10 kW TV adó (átvétele) megnyitása”. Az átvétel szót az állomás akkori vezetője áthúzta és piros tintával beírta a „megnyitás” szót, majd szignálta a bejegyzését (2. ábra).

A napló másik oldalán lévő táblázatban olvasható, hogy a hang és a képadó 11.50-től 12.50-ig sugárzott monoszópot, zenét, majd filmet. Rögzítésre került az első üzemzavar is: „11.54 az egyik riportert a vészgombot megnyomta és az adó lekapcsolódott”. Az üzemzavar 4 percig tartott, jegyezte be az üzemnaplóba Antoni Károly, a Gubányi csoport ügyeletes naplóvezetője (3. ábra).

Az üzemnapló adatai alapján dokumentálási céllal összeállításra került az 1958-ban az állomáson dolgozók listája. A 2007. december 10-én, a csoportos interjú (lásd a következőkben) előkerültek olyan személyek is,

3. ábra

I z z i t á s				S u g á r z á s				M Ő S O R			Üzemzavarok
Hang adó	Kép adó	Hang adó	Kép adó	jellege	ideje	megnevezése					
tól	ig	tól	ig								
15 ⁴⁰	15 ⁴⁰	16 ⁰⁰	16 ⁰⁰	Prób.		a modulációt a RF7 csatlósí a próbának megfelelően változtatták.					
17 ⁰⁰	17 ⁰⁰	17 ⁰⁰	17 ⁰⁰								
12 ⁰⁰	12 ⁰⁰	1 ⁰⁰	1 ⁰⁰			Február 22. Szombat.					
11 ⁵⁵	11 ⁵⁵	11 ⁵⁰	11 ⁵⁰			M. világ + zene					
		11 ⁵⁴	11 ⁵⁴		11 ⁵⁴	Az egyik riportert a vészgombot megnyomta és az adó lekapcsolódott.		4			
		11 ⁵⁸	11 ⁵⁸		12 ⁰⁰	F. film bekapcsolása			2		
					12 ⁰⁰	Film					
12 ⁵⁰	12 ⁵⁰	12 ⁵⁰	12 ⁵⁰								

akkival az emlékezők munkájuk közben kapcsolatban voltak. Ahol erre információ volt, ott a kapcsolat jellege is a táblázatba került (lásd a következő oldalon a 4. ábrát).

Csoportos interjú

Az emlékek keresésének a technikai emlékeken túl célzott területe volt az is, hogyan éltek és dolgoztak az 50 évvel ezelőtti kollegák, akik akkor kezdtek dolgozni, amikor a televíziózás elkezdődött Magyarországon és abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy szemtanúként emlékezhetnek.

A kollegák megkeresése, az interjúkészítés dr. Horváth László igazgató úr (Puskás Tivadar Távközlési Technikum) javaslata volt.

A volt munkatársak ötven év utáni megtalálását az emlékezésen kívül segítette az első üzemnapló, amely rögzítette a televízióadóban dolgozók nevét, a csoport szervezetet, munkaidő beosztást, az adóberendezés működésének adatait, az üzemzavarokat, valamint a fontosabb eseményeket.

Az időnként szinte nyomozás jellegű kolléga-keresés több körben és a néhol még ma is létező „kapcsolati hálón” keresztül több mint 20 korábbi munkatárs megtalálását eredményezte. A feltételek pontosításával 14 olyan személy maradt, aki 1958-ban a Széchenyi-hegyen dolgozott.

Az információk összegyűjtésére egyéni, szóbeli interjúkészítés volt az eredeti elképzelés. Továbbgondolva a lehetőségeket eredményesebbnek látszott a csoportos interjúkészítés önmagát gerjesztő, „brainstorming”-jellegű kerekasztal beszélgetés módszere. A dokumentálásra jó lehetőséget adott a Puskás Tivadar Távközlési Technikum televízióstúdiója, mint korszerű és egyben stílszerű technológia.

A személyes felkérések és egyeztetések után 12 régi kolléga részvételével 2007. december 10-én, reggel 9 órakor került sor a beszélgetésre a Technikum könyvtárszobájában. A beszélgetést három kamera vette fel, a vezérlőszobában egy kiválasztott képet rögzítettek.

A véletlenszerűen kialakult ülésrend szerint a könyvtárterem bejárata felől nézve legbelül ültek

a jobb oldalon:

a bal oldalon:

Dr. Villányi Ottó	Dr. Tormási György	Bokodi Attila
Dr. Hetényi László		Magyar Gyula
Dr. Horváth Ferenc		Mezei György
Riedl Péter		Nagy Mihály
Antoni Károly		Balás Dénes
Tóth Kálmán		

A bejárati ajtónál egy, a terem távolabbi végében a jobb és baloldalon szintén egy-egy kamera működött. A hangfelvétel az asztal közepén elhelyezett két mikrofonnal történt.

A csoportos interjú első részében, dr. Tormási György bevezetője után először az 1957-ben, majd az 1958-ban az állomásra került kollegák mondták el legérdekesebb emlékeiket. A személyenként megcélzott beszélési idő 5-5 perc volt. Változó volt az emlékezők aktivitása, de

Ady Endre	TV		1957	<i>elhunyt</i>
Alföldi György	Hargita stúdió		1957	
Antóni Károly	TV		1957	
Baksa Gyula	TV			
Balás Dénes	URH		1959–1964	
Berze István	Hargita stúdió			
Besenyei Miklósné	adminisztráció	Zima Károly titkárnője		
Bokodi Attila	URH		1957	
Boldog Lipót	energia			
Czakó Győző	Hargita stúdió		1957	<i>filmbontó-kezelő</i>
Csordás Bácsi	Hargita stúdió		1958	
Csonka Gyula	energia		1958	<i>repülni tanult</i>
Dercsényi Péter	TV		1961–1962	
Donáth József	energia		1958	
Eröss Tamás	TV		1958	<i>filmszínész, bázongorista is volt</i>
Erzsiák Mátyás	URH, mikró		1957	
Fehér Ervin	mikró			
Galambos Imre	műhely		1957	
Gálos Sándor	TV		1957	<i>Lakihegyről átvezényelve</i>
Gubányi Mihály	TV	csoportvezető	1957	
Haincz Géza	URH			
Hegedüs József	TV			
Hetényi László, dr.	TV	csoportvezető	1957–1964	
Hodruczky Albin	energia			
Honvéd András	energia		1958	
Horonyi Antal			1958	
Horonyi János	TV		1957	<i>Lakihegyről átvezényelve</i>
Horváth Ferenc, dr.	TV		1958–1967	
Horváth Tamás	TV		1957	
Hölvényi Tamás	mikró		1958	
Incze (László?)	energia			
Kalmár János	TV	csoportok főnöke	1954	<i>mech. színes tévékísérletek</i>
Kenedi István	TV		1962–1963	
Kiss Csaba	TV			
Kiss József	TV		1958	
Koblencz István				
Koncz Kálmán	URH		1958	
Korpos Ilona	adminisztráció	Kalmár János titkárnője	1958	
Kovács István	energia		1958	
Kövesdy Péter	TV			
Laszniczka József	URH		1958	
László Csaba			1958	
Legény Tibor	Hargita stúdió	kamera-kezelő		
Lengyel Tibor			1958	
Lipták András				
Magyar Gyula	TV		1957	
Magyar István	mikró			
Mezei György	mikró		1958	
Miskolci István	mechanikus	műhelyfőnök	1958	
Molnár István	TV			
Moravek Tibor	TV		1958	
Mócsi László	TV			<i>stúdióba ment dolgozni</i>
Nagy Mihály	TV		1957–2005	
Novák Károly	Hargita stúdió	képbontó-kezelő		
Nyárádi Gábor	TV		1961–1962	
Pál László		raktáros	1958	
Papp Imre	Hargita stúdió			
Papp József	TV		1958	<i>a Krisztinába ment</i>
Parrag Gábor	TV			<i>Trefort utcába ment</i>
Pék Zoltán	mikró			
Polgár János	TV		1960–1962	
Presits Emil	URH	csoportvezető	1958	<i>elhunyt</i>
Riedl Péter	TV		1957	
Rontó Tibor				<i>(PKI?)</i>
Sándor László	TV			
Somlai János	TV		1957	<i>Moszkvában tanult</i>
Stoll Béla	TV		1957–1967	<i>elhunyt</i>
Szabó László				
Szöke Antal	mikró	csoportvezető	1957?	<i>jól pisztonozott</i>
Szekeres Ferenc	mikró		1958	
Szikszai János	Hargita stúdió	stúdióvezető		<i>Kékestetőre ment</i>
Szigeti József			1958	<i>középh. rádióállomásról jött</i>
Tormási György, dr.	TV		1958–1967	
Tóth Béla	URH		1958	
Tóth Gyula, dr.	TV		1961–1962	
Tóth Kálmán	TV		1958	
Turányi Gábor	TV		1960–1961	
Vadász László	TV		1957	
Vadon Miklós			1958	
Vámos László	TV			
Vanya János	műhely		1958	
Vásárhelyi Péter	TV	esztergályos		
Villányi Ottó, dr.	TV	csoportvezető	1957–1963	
Zima Károly		állomásvezető	1958?	
Zsóri Vince	TV		1957	<i>elhunyt</i>

4. ábra A budapesti TV-adóállomás munkatársainak névsora (név, szakterület, beosztás, munkaviszony ideje, megj.)

ezt az időtartamot majdnem minden résztvevő túllépte. A dokumentum rögzített ideje: 2 óra 15 perc. A második részben megkötés nélküli kerekasztal beszélgetésre került sor 30 perces időtartamban.

A két részből álló csoportos interjú az összegyűlt információk megőrzése érdekében szerkesztés nélkül lett rögzítve.

A feldolgozásnak kettős célja volt. Az anyag minimális szerkesztéssel, menüvel, az eredetivel közel azonos terjedelemben dokumentációként került véglegesítésre. Készült egy rövidebb terjedelmű anyag a kívülről (az olvasók) számára, amely információvesztés árán, de áttekinthetőbb, rendezettebb információkat ad az ötven évvel ezelőtti első televíziós nagyadóról és technikát működtető szakemberekről.

Az információk rendszerezése az azonos jellegű információk csoportokba sorolásával lehetséges:

- a technológiai jellegű emlékek,
- személyes, munkatársakhoz, munkakörülményekhez kötődő emlékek,
- egyéb, az előző két csoportba nem sorolható emlékek.

Az előzőekben említett feldolgozás ezekből a csoportokból indult ki.

A Híradástechnika folyóirat ezen különszámának *melletteként* közreadott DVD lemezről ez a szerkesztett változat nézhető meg.

Az interjúban elhangzottak jobb megértésére, az információk értelmezésére célszerű megismerni az ország első televíziós adóállomásának szervezeti felépítését.

Az állomás a Rádióműszaki Hivatal, majd a Posta Rádió és TV Műszaki Igazgatóságához (Budapest, VIII. Trefort utca 2.) tartozott, vezetője 1958-ban Kalmár János volt, aki már az első Széchenyi-hegyi televízióadás kísérleteiben is részt vett.

Az adóberendezés és az energiaellátás működését egymást váltva három csoport felügyelte. A 24 óra szolgálat, 48 óra szabadidő – ahogy akkor nevezték: 24/48 – az állomás működéséhez alkalmazkodó beosztás volt. Az állomáson dolgozók életének a 24 órás munkaidő sajátos ritmust adott és meghatározóan beleszólt mindennapjaikba is. A három csoport reggel 8-kor váltotta egymást, amit az üzemnapló egy napról szóló bejegyzései is igazolnak. A csoportvezetők Gubányi Mihály, Hetényi László és Villányi Ottó voltak, mindhárman 1957-ben végeztek a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki karának Gyengeáramú szakán.

Kezdetben egy csoport a csoportvezetővel és egy fő segédmunkással 7-8 főből állt. A technikus végzettségű szakemberek nagyobbik része frissen végzettként került az állomásra. Minden csoportban dolgozott egy idősebb szakember, aki az adástechnikában tapasztalattal rendelkezett. Őket általában valamelyik rádióállomásra helyezték át a Széchenyi-hegyi TV-adóba.

5. ábra

Levelünk jele: 2o54/957.	POSTA RÁDIÓMŰSZAKI HIVATAL BUDAPEST, VIII., TREFORT-U. 2. Táv.: 331-750. — Levélcím: Keleti posta: pf.: 200	Munkaszerződés.
Ügyművelet: Petrovay Géza.	Hetényi László,	Tárgy:
M. N. B. egyszám:	B u d a p e s t, II.,	Hivatkozási szám:
	Keleti Károly u 15/b.	Melléklet:

Alkalmazom havidíjas postaalkalmazottként 7 napi próbaidő kikötésével változatlan munkahelyre.

Bére: II. szakszoport 1o. fokozatnak megfelelő havi 62o.-Ft rangbér és a mindenkor betöltött munkakörének megfelelő munkaköri bér, mely jelen alkalmazásának megfelelően havi 82o.-Ft. Munkaköre: üzemmérnök.

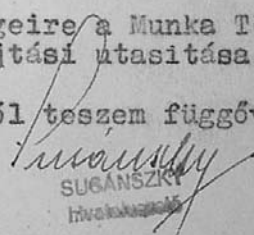
Köteles 1957. augusztus hó 1-én munkahelyét a Posta Rádióműszaki Hivatal Televízió Adóüzeménél elfoglalni és munkábalépésekor az előirt esküt letenni.

A munkaszerződés munkábalépésével, illetve az eskü letételével válik joghatályossá.

Munkaviszonyára, az abból eredő jogaira és kötelességeire a Munka Törvénykönyve és annak a posta dolgozóira vonatkozó végrehajtási utasítása, valamint a Hivatal munkarendje az irányadó. Végleges alkalmazását a próbaidő alatti magatartásától teszem függővé.

Budapest, 1957. július hó 23.

 SUGÁNSZKI
 Hivatkozási szám

A POSTA RÁDIÓMŰSZAKI HIVATALÁNAK
TELEVÍZIO ADÓÁLLOMÁSA
A SIKERES KÍSÉRLETI ADÁSOK BEFEJEZTÉVEL
MEGKEZDI RENDSZERES ÜZEMÉT

EBBŐL AZ ALKALOMBÓL

KOSSA ISTVÁN
KÖZLEKEDÉS- ÉS POSTAÜGYI MINISZTER

MEGHÍVJA ÖNT

1958. FEBRUÁR HÓ 22-ÉN, DÉLELŐTT 11 ÓRAKOR
TARTANDÓ MEGNYITÓ ÜNNEPSÉGRE

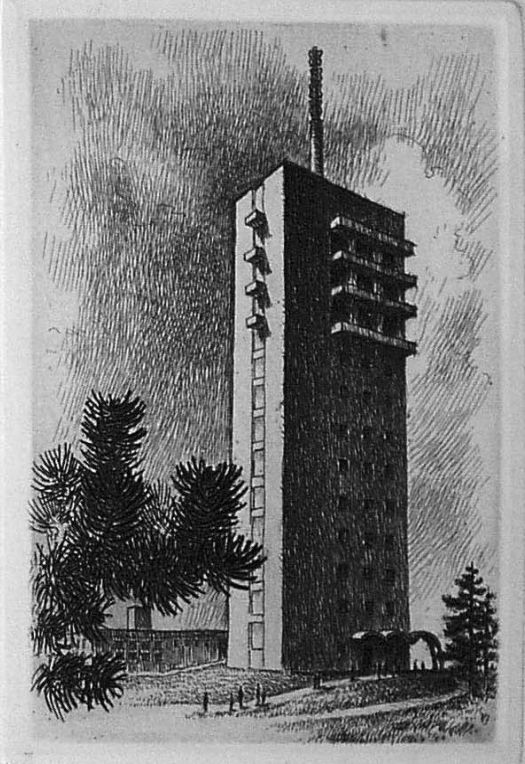
AZ ÜNNEPSÉG SZÍNHELYE:
A POSTA RÁDIÓMŰSZAKI HIVATALÁNAK TELEVÍZIO ADÓÉPÜLETE

MEGKÖZELÍTHETŐ A FOGASKERESKŰ VASÚT SZÉCHENYI-HEGYI
VÉGÁLLOMÁSÁTÓL, GYALOGOSAN 5 PERCNYI ÚT. GÉPKOCSIVAL
A REGE ÚTON ÉS A PIPISKE ÚTON ÁT A CSÍZ UTCÁIG

BELÉPÉS CSAK MEGHÍVÓVAL
PONTOS MEGJELENÉST KÉRÜNK

BUDAPEST, 1958. FEBRUÁR HÓ 15-ÉN

POSTAVEZÉRIGAZGATÓSÁG

A 30/10 KW-OS TELEVÍZIO ADÓÁLLOMÁS ÜZEMBEHELYEZÉSE
1958. FEBRUÁR HÓ 22.

6. ábra

Fényképanyag

A csoportos interjúra többen is hoztak régi fényképeket. Több mint 60 fénykép ad információt az állomás építéséről, a berendezésekről és az ott dolgozók életéről. A fényképek többsége elektronikus formában érkezett. Az igen érdekes és értékes anyagból nehéz volt a válogatás, ezért a bemutatott felvételek közül néhányhoz külön megjegyzés is készült.

Hetényi László 1957-ben aláírt munkaszerződése látható az előző oldali, 5. ábrán. Az 1440 Ft-os havi üzemmérnöki fizetés, az eskületétel, mint a szerződés érvényességének a munkába állással azonos feltétele a mai munkaszerződéseknél szokatlan elemek.

A 6. ábrán látható fénykép dokumentumként bizonyítja az adóállomás üzembe helyezésének az 1958-as üzemnaplóban is megtalálható dátumát.

8. ábra

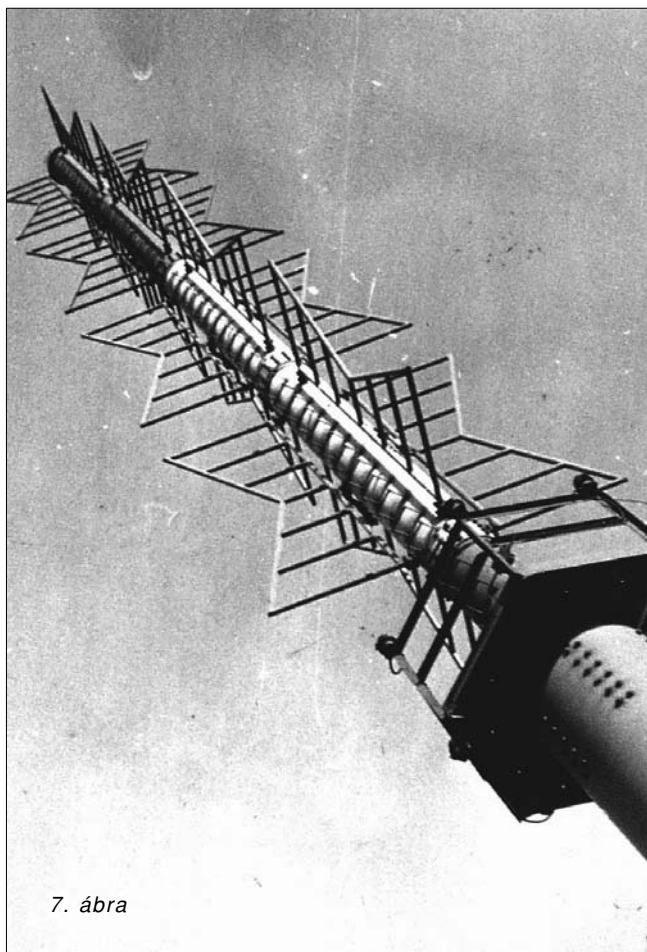

Az RFT adógyár antennáját a német kollégák is angol néven nevezték „super turnstile”-nak ami a szótár szerint útelzáró forgókereszt névvel fordítható magyarra. A magyar szakemberek között használt „lepke antenna” elnevezés a magyar mérnökök lírai fogékonyságát bizonyíthatja (7. ábra).

Valószínű, hogy az épülő televíziós adóépületről készített fénykép egyedül álló felvétellel (8. ábra). Balás Dénes készítette a szomszédos Hargita épületből, ahol szüleivel lakott. Néhány évvel később (1958-tól) Balás Dénes a televízió állomáson dolgozott, így fényképére meg van a magyarázat.

Néhány ma már nem élő kollégát a következő oldalakon közreadott fényképek örökítettek meg:

- Kalmár János (9. ábra)
- Gubányi Mihály (10. ábra)
- Zsóri Vince (11. ábra)
- Stoll Béla (12. ábra)

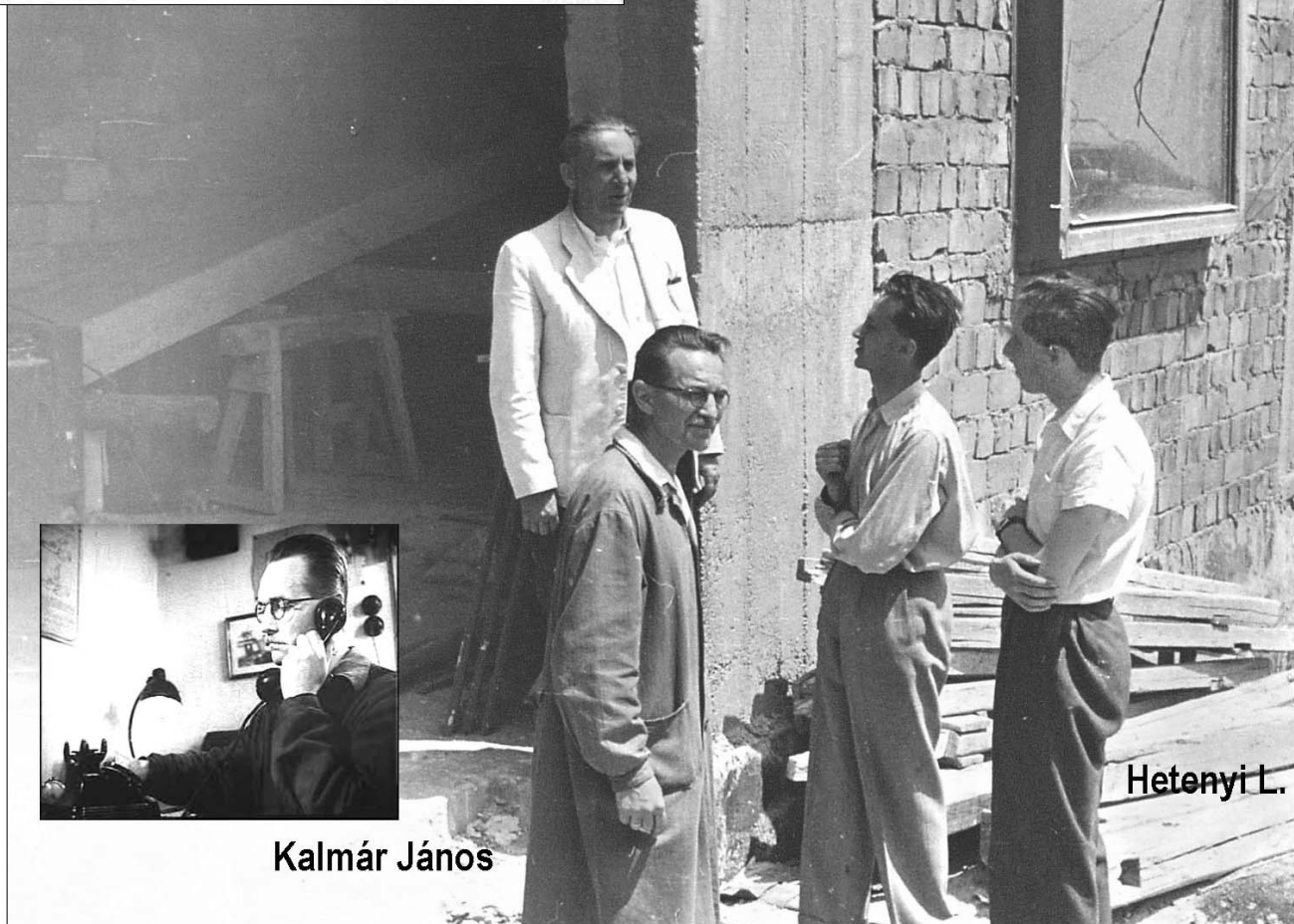

7. ábra

10. ábra Gubányi Mihály

9. ábra Kalmár János és munkatársai az építkezésen

Kalmár János

Hetenyi L.

12. ábra
Stoll Béla
(balról a negyedik)

11. ábra
Zsóri Vince

13. ábra
Csoportkép
a VII. emeletről

14. ábra
Czakó Győző

Az 1958. február 22-i megnyitó előtt a VII. emeleten lévő kollégákról készült a 13. fénykép. Az ünnepségen az adót működtető kollégák fehér köpenyben vannak.

A televízióban lejátszott filmek vetítógépét Czako Győző (14. ábra) kezelte. A csendes szavú kollégáról most, az évfordulás emlékgűjtéskor vált ismertté, hogy 1930-ban „Eljárás sztereoszkópikus álló és mozgófényképek előállítására”, majd 1931-ben „Eljárás és berendezés képnek és hangnak gramafonlemezre való egyidejű leképzésére és lejátszására” megnevezéssel szabadalmakat nyújtott be.

Írott anyagok, életrajzok

A csoportos interjúhoz kapcsolódó felhívásra több életrajz és írott anyag érkezett.

Az állomáson 1958-ban pályakezdő szakemberek közül életrajzot küldött dr. Villányi Ottó, dr. Hetényi László, dr. Horváth Ferenc, Balás Dénes, dr. Tormási György.

Ezeket terjedelmi okokból ebben a cikkben nem lehetett közreadni. Az életrajzok közös jellemzője, hogy látható az első televíziós adóállomáson végzett munka meghatározó hatása a sikeres életutakra.

A következőkben *Magyar Gyula technikatöréneti írása* kerül közlésre a „nagyadó” két fényképével együtt (15. ábra).

50 éves a budapesti televízióállomás a Széchenyi-hegyen

1958. február 22-én Kossa István közlekedés és postaügyi miniszter felavatta az RFT gyártmányú (NDK) 30/10 kW-os tv-adót és a 453 méter magas Széchenyi-hegy tetején épült adóépületet, amely a hazai televíziózás szimbólumává vált.

A Budapesti Televízió Adóállomás felépítését 1955-ben határozták el a magyar kormányzati szervek. Az akkori viszonyok közepette az adó- és antenna-rendszer beszerzése szovjet, csehszlovák és NDK gyártóktól volt lehetséges. A Minisztertanács 1955. január 13-i döntése alapján az NDK-beli Stahlmontegabau vállalat kapott megbízást egy 30/10 kW-os adó és antenna rendszer szállítására.

Az adótorony és egyéb építmények tervezését az UVATERV-re bízták. 1956-ban a 23-as Állami Építőipari vállalat építette a létesítményt. Júniusban az UVATERV bemutatta az érdeklődőknek a Széchenyi-hegyi adóállomás makettjét.

1956. október 23-án, Budapesten kitört a forradalom, leállt az építkezés.

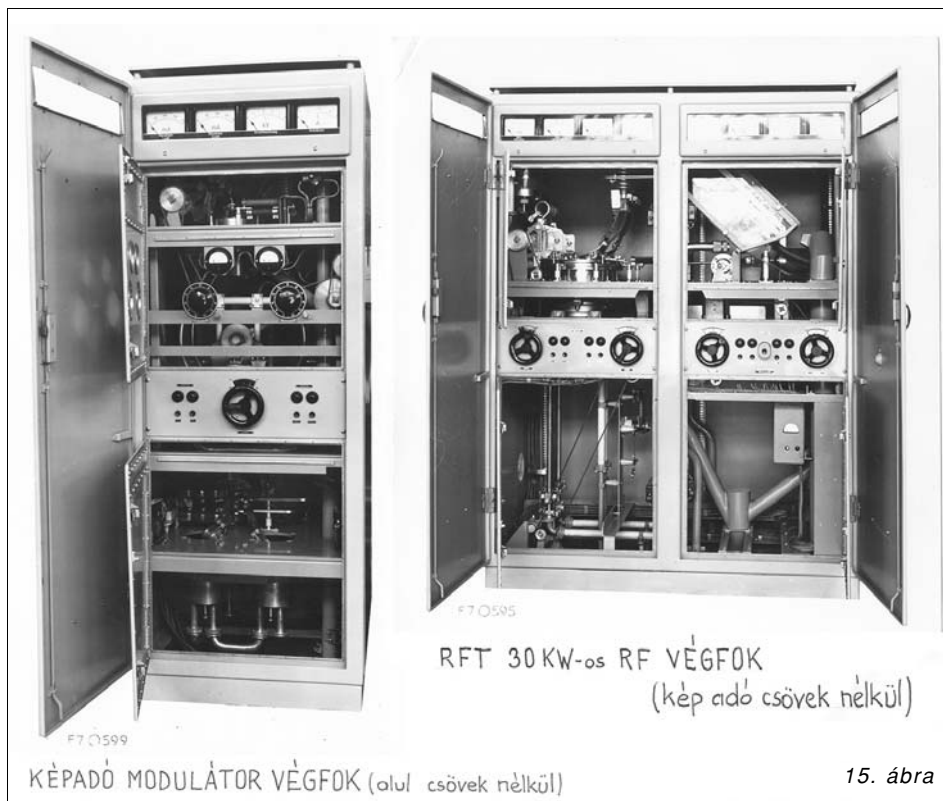
Az adóberendezés szerelését megkezdő német dolgozók hazautaztak. A forradalom leverése után, a fegyverzaj elmúltával, 1956 decemberében intézkedés történt az építkezés folytatására. 1957 júniusában a kelet-német szerelők folytatták munkájukat. Kiemelt órabérral kábelszerelőket alkalmaztak a segítségükre. Az építkezés ellenőre a Rádióműszaki Hivatal részéről Malindovszky Antal volt.

1957 elején Kalmár János az Agancs út 30-32-es számú „Hargita” épületben működő és a televízió kísérleti adását sugárzó BHG 1 kW-os tv-adó üzemeltetője megkezdte az új televízió adóállomás személyzetének megszervezését.

A Budapesti Műszaki Egyetem, Puskás Tivadar Távközlési Technikum, Kandó Kálmán Híradásipari Technikum 1957-ben végzős hallgatói lettek a Posta Rádióműszaki Hivatal dolgozói, a TV adó kezelői. A fiatal adókezelő-jelöltek a lakihegyi és székesfehérvári „öreges” (Gálos Sándor, Horonyi János, Szigeti József, Papp József) vezetésével részt vettek a német szerelők mellett az adószekrények kábelezésében és tettek szert a később nélkülözhetetlen helyismeretre.

Az adóállomás szerelése jól haladt és 1958. január 16-án Susánszky László a Posta Rádióműszaki Hivatal vezetője jelentette feletteseinek, hogy az RFT 30/10 kW-os TV-adó megkezdte próbaüzemét. Az üzemelteli adókezelő csoportok 24/48 órás szolgálatban, 3x7 fővel dolgoztak. A csoportok összetétele kezdetekkor: 1 fő mérnök-csoportvezető, 5 fő technikus, 1 fő segédmunkás volt. Az első csoportvezetők Gubányi Mihály, Hetényi László és Villányi Ottó voltak.

A 30/10kW-os TV „nagyadó” az OIRT 1-es csatornán, körsugárzó 4 emeletes „lepke” antennával, 120 kW ERP-

vel, kb. 80-100km-es körzetben biztosított vételt megfelelő tv-vevő (ORION AT501) 4 elemes HTV antenna segítségével.

Az OIRT 1-es csatornán sugározni előnyös volt, de hátránya is hamar kiderült. Ezen a csatornán lehetett Budapestről a legnagyobb területet besugározni, de a frekvencia hullámterjedési tulajdonságai miatt gyakran nyáron szovjet, spanyol, cseh, osztrák, tv-adók zavarták a magyar műsor nézését. A közeli, azonos frekvencián sugárzó adók kölcsönös zavartatásának csökkentésére a budapesti adó 8M offset frekvencián sugárzott.

Képadó: 49,739584 MHz. Hangadó: 56,239584 MHz.

Ostrava 8P, Praha 8M, Sank Pölten Jauerling 0 offset frekvencián.

1958. március elsejétől bevezették a tv-előfizetési díjat (50 Ft/hó). A nagy „csoda”, a televízió varázsa hatott és 1958 végén már 16 ezer előfizetőt tartottak nyilván.

Milyen volt az új televízióállomás 1958-ban? Szép.

Fehér kőlap borítású 11emeletes épület, a 8. emelet közepéig lenyúló antenna-csőtoronnyal a közepén. Az antennatorony csúcsa az épület padlószintjétől mérve 85,5 m volt. A toronyépülethez összekötő folyosóval egy emeletes energiaellátó, kiszolgáló épület csatlakozott.

Az RFT 30/10 kW-os tv-adó a 4. emelettől a 8. emeletig foglalt helyet, ma már szinte hihetetlen terjedelemben.

A negyedik emeleten voltak találhatóak az adócsövek hűtéséhez desztillált vizet keringető szivattyúk, hűtőradátorok és nagyteljesítményű ventilátorok.

Az ötödik emeleten sorakoztak a 3 fázis 2 utas rácsvezérlésű, higanygőz-egyenirányítós nagyfeszültségű tápegységek és egyes fokozatok hűtőegységei.

A hatodik emeletre csatlakoztak a az energia épületből a kábelaknán és csatornákon felkigyózó erősáramú 380 V 3 fázisú betápláló kábelek az erősáramú kapcsoló mezőkre. Ezen az emeleten az úgynevezett podeszt alatt helyezték el az adó léghűtő művét, a keverő kamrát, légszűrő tálcákat és két darab nagyteljesítményű ventilátort. A podeszt alatt elől voltak az adócsövekhez menő vízűtő csöveken a vízmennyiség mérő műszerek és a beállítást szabályzó kerek csapok. A podeszt tetején az adószekrények aljához legközelebb, nagyfeszültségű szűrőfójtók és olajszigetelésű szűrő-kondenzátorok, egyes fokozatok fűtés-transzformátorai voltak elhelyezve. A hatodik emeleten működött a 380 V 3 fázisú feszültség szabályozó transzformátor és több egység fűtésszabályozó és képadó modulátor lánc előfeszültség tápegységei. Több egység szelencellás egyenirányítóval működött.

A hetedik emelet volt az „adóterem”. Itt helyezték el a 30 kW-os kép- és 10 kW-os hangadót, kezelőasztalt, hangellenőrző állványt. A hetedik emeleten volt használatban a guruló képmérő kocsi, amely jellegzetes formatervezése miatt hamar a „hintó” nevet kapta az adókezelőktől. A terem bejáratával szembeni falon a mennyezethez közel volt felszerelve az adófokozatok nagyfeszültségű, szakaszoló, földelő kapcsolói. Működtetésük 2,5 méteres szigetelt kapcsoló rúd segítségével volt lehetséges. A kép- és hangadó végfok szekrényei fölötti mennyezet áttörésén az adókból a csőtápvonalak a 8. emeletre csatlakoztak.

A nyolcadik emeleten volt található a képadó szimmetrikus kimenetét aszimmetrizáló tápvonal trafó, a képadó oldalsávevényomó szűrő tápvonal egység vízűtőes ballaszt ellenállásokkal, a diplexer. Ezen az emeleten állt az antenna-transzformátor, amely a 60 Ω -os tápvonalat 4x 60 Ω -ra alakította át, és innen csatlakozott 4 db műanyag szigetelésű tápkábel a négy antenna-emeletre. A mennyezetre szerelt rácsozaton pihentek összetekerve a kék színű PVC-fonattal burkolt antenna kábelek, kiegyenlítve azt a hosszúságot, amely a különböző antenna emeletmagasságok miatt adódtak, mert mindegyik kábelnek azonos hosszúságúnak kellett lennie.

Az RFT adó a közeli Hargita-stúdióból koaxiális kábelen kapta a videojelet. A képkeverő egységben szintszabályozás, színtrögztítés után 21 MHz-es KF-re került a videojel. A kétoldalsávú KF-jelet 56 darab elektroncső erősítette, ezután 6x EZ12 csővel történt a demoduláció. A videojel háromfokozatú egyenáramú erősítőre került. A modulátor 3. (végfok) vízűtőes ellenállásai a képadó RF végfokozatban voltak, itt történt a nagyszintű moduláció.

Az adónak nem volt tartalék berendezése. Minden üzemzavar az összeszokott adókezelők azonnali beavatkozását igényelte. Gyakoriak voltak a 10-20 percet meghaladó adáskimaradások. A modulátor végfok és RF végfok csőcseréje kb. 25 percig tartott. Az RFT adóval kapcsolatban átadástól lebontásig a rendszer technikáját többször is érintő újítást valósítottak meg az üzem dolgozói. (Kezdetben minden hétfő adásszünet volt).

Az első időkből az erkölcsi elavulás és az üzembiztonság javítása, később az elhasználódás, a tartalék alkatrészek elfogyása voltak az újítások ösztönzői. A Posta megrendelt a az EMV-től egy 4/0,8 kW-os tv-adót tartaléknak. Az adó nem került felszerelésre Budapesten. Ausztriában, St.Pölten adóállomáson üzemi adóként telepítették.

A tartalékadó hiánya emlékezetes üzemzavar idejét hosszabbította meg. 1965 áprilisában a Győri ETO – Benfica labdarúgó mérkőzést a tv-előfizetők tízezrei nem láthatták, mert az RFT adó képvégfok fűtés transzformátora zárlatos lett és pótlása hosszú időt vett igénybe.

Az esemény meggyorsította az EMV tartalékadó építését és telepítését. 1965. december 15-én megkezdte próbaüzemét a korszerű 4/0,8 kW-os EMV adó, átkapcsoló automatikával kiegészítve. Az öreg berendezés részt vett a vizsgálósoros mérőeljárás bevezetésében, az állomás dolgozói alkalmassá tették a színes tv-műsorok sugárzására. A tartalékadónak sok dolga akadt és eljött az idő a budapesti tv-adó rekonstrukciójának megkezdésére.

A Posta pályázatot hirdetett a az új budapesti tv- és mikrohullámú központ tervezésére. Az első díjat nem adták ki. Szép, korszerű tornyok képei láthatóak az MRT Rádió és Televízió-újság 1971. február 1-7. címlapján, de nem épültek meg. Gazdasági helyzetünk nem tette lehetővé a megvalósításukat.

Az 1970-es években a névlegesen 30/10 kW-os adó üzemszerűen, a minőségi jellemzőket teljesítve, már csak 18-20/4 kW-os teljesítménnyel sugárzott.

A rekonstrukció során a toronyépület mellé kétszintes adóházat építettek. Itt üzemel az új 20/4 kW-os EMV tv-adó. Közelen áll a 152 méter magas rácsos csőtorony az új típusú EMV antenna panelekkel. 1975. augusztus 18-án az új berendezés átvette a műsor sugárzását. Az RFT adó rövid ideig hideg tartalékkal szolgált, majd elkezdődött a leszerelése. Több mint 17 éven keresztül volt szolgálatban az első tv „nagyadó”.

2007. december 19.

5. Összegzés és zárszó

A magyar televíziózás 50. évfordulója alkalmából végzett információgyűjtés eredményeként gazdag írott és fényképes anyag került elő. Ezek az anyagok pontosították az állomás és az adóberendezés üzembe helyezésének időpontját és gazdagították a témához kapcsolódó fényképgyűjteményt.

Érdemes külön kiemelni a videóanyagot, amely rögzítette az állomáson 1958-ban dolgozó 12 kolléga emlékeit (lásd DVD-melléklet). A csoportos interjúban megtalálhatók a kollegák információi a berendezésekről, a sajátos munkakörülményekről valamint akkori életükről. Ez a dokumentálási forma olyan jelenlegi lehetőséggel élt, amely a résztvevők korát figyelembe véve nem biztos, hogy néhány év múlva megismételhető.

A magyar televíziózás születésnapjával kapcsolatban jelen beszámoló 2. fejezetében ismertetett dátumok kérdésében döntéssel választani nem szabad. Az „50. évforduló” alkalmából előkerült dokumentumok és új információk lehetőséget adnak arra, hogy megállapodás szülessen egy közösen elfogadott időpontban.

Az 1958. március 1. emlékezetes időpont a műsort készítő stúdió, a műsort a nézőkhöz eljuttató műsorszórá szervezete számára, és – viccesen szólva – az 50 Ft-os előfizetési (később készülékhasználati) díj miatt a televízió vevőkészülék tulajdonosok számára is.

1958. március 1-én már a 30/10 kW televíziós adóberendezés sugárzott és több mint 10 ezer vevőkészüléken nézték a műsorokat.

Az előzőekben ismertetett új információk alapján a munkában résztvevők javaslata, hogy a következő kerek, hatvanadik évforduló dátuma 2018. március 1. legyen.

Köszönetnyilvánítás

A magyar televíziózás 50. évfordulójának megünneplését az Antenna Hungária Zrt. és a Hírközlési Múzeumi Alapítvány támogatta.

Az információs anyagok, dokumentumok összegyűjtéséhez nyújtott segítségért köszönet illeti Kalotai Gézát, dr. Hetényi Lászlót, Balás Dénest és dr. Horváth Ferencet.

A csoportos interjú megvalósításában a Puskás Tivadar Távközlési Technikum, dr. Horváth László igazga-

tó úr adott pótolhatatlan segítséget. Az interjúval támasztott igények megfogalmazása és a megvalósítás szervezése dr. Tormási György és dr. Villányi Ottó munkája. A csoportos interjú felvételeiért Orha Zoltán és munkatársai, a videóanyag szerkesztési munkájáért Fazekas Ákos és munkatársai érdemelnek köszönetet.

A 2007. december 10-i csoportos interjú eredményes munkájáért köszönet illeti annak minden résztvevőjét és támogatóját.

Irodalom

- [1] Molnár János:
A magyar kísérleti televízió elkészítése a Postakísérleti Állomáson az 1953-54. évben, Ajtósi Dürer Kiadó, Budapest, 1993.
- [2] Sugár Gusztáv:
Néprádiótól a műholdas televízióig, Ajtósi Dürer Kiadó, Budapest, 1993.
- [3] Sugár Gusztáv:
A színes televízió és a sztereó rádiózás, Ajtósi Dürer Kiadó, Budapest, 1993.
- [4] MRT, MTV, MTV RT, 1957–1997, KVIRT Kft. gondozásában, Budapest, 1997.
- [5] Dr. Falus László:
A hazai televízióadók első korszaka, Mérnök Újság, Budapest, 2007.
- [6] Zánkay Dénes:
A Szabadság-tértől a Széchenyi-hegyig, (cikksorozat), Rádiótechnika, 1957.
- [7] A budapesti 30/10 kW adóberendezés üzemnaplója, (eredeti kézirat), 1958. január 1.–1958. április 18.
- [8] A Posta rádió és televízió műszaki szolgálat 25 éve 1945–1970, Írta és szerk.: a szerkesztőbizottság. Felülvizsgálta: Becz Sándor, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 1970.
- [9] Hogy is volt...?
Születésnap ünnepség és emléktöredékek 40 évből, Szerk.: Horváth Lóránt, Salgó Zoltán, Száva Gyula, (videó kazetta), MTV Rt., 1997. április 30.
- [10] Bányász Anna, Híres Tibor:
A Magyar Televízió bemondónót keres Szabad Nép, 1956. május 24. (gyűjt.: Horváth Ferenc)
- [11] Kendernai János:
A Magyar Televízió előkészületei, Népszava, 1956. augusztus 22. (gyűjt.: Horváth Ferenc)
- [12] Pusztai Ferenc:
A Magyar Televízió fejlesztéséről, Szabad Nép, 1956. augusztus 5. (gyűjt.: Horváth Ferenc)
- [13] Mi újság a Magyar Televízióban?
MAHIRT-filmanyag, 55 mp.